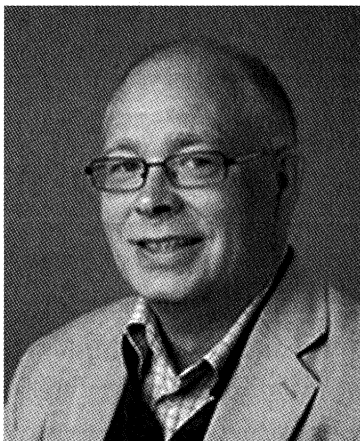


Publiceringsstrategier och kvalitet inom humanistisk forskning

JONAS CARLQUIST är professor i nordiska språk vid Umeå universitet, verksam främst inom medeltidsforskning kring texter från Vadstena kloster, men har även arbetat med andra typer av texter, t.ex. datorspel. Han är sedan 2005 prodekanus vid den humanistiska fakulteten vid Umeå universitet. Bland hans publikationer kan nämnas *Vadstenasystrarnas textvärld. Studier i systrarnas skriftbrukskompetens, lärdom och textförståelse* (2007), *Medieval Manuscripts, Hypertext and Reading. Visions of Digital Editions* (i *Literary and Linguistic Computing* 2004), samt *Playing the Story – Computer Games as a Narrative Genre* (i *Human IT* 3/2002).



Ordet kvalitet har mellan 1 januari och 7 april 2008 använts i 180 artiklar i *Dagens Nyheter*. Det säger något om dagens samhälle. Kvalitet och kvalitetsarbete är centralt, och det gäller även inom den akademiska världen. Institutioner, fakulteter och lärosäten bedöms efter kvalitetsaspekter, medel kommer att fördelas utifrån kvalitet, och möjligheten till att utveckla verksamheter utgår från de kvaliteter som visas upp.

Problemet är hur kvalitet skall bedömas och definieras, kanske speciellt inom forskningen. Inom vissa discipliner utgår mått på kvalitet från bibliometriska mätningar, dvs. hur ofta den enskilda forskaren blir citerad av andra. Ett problem är att för att bibliometriska mätningar skall fungera måste de databaser varifrån citeringarna hämtas vara fullständiga, och inom t.ex. humaniora saknas många vetenskapliga tidskrifter i centrala databaser som *Web of Science* och *Thomson*. Detta betyder att mätningar inte kan göras på ett heltäckande sätt.¹ En annan orsak till att humanistisk forskning inte syns i bibliometriska analyser är att humanister skriver monografier oftare än forskare inom andra vetenskapsområden, och mera sällan samförfattade artiklar. Det senare innebär att unga humanistiska forskare själva måste finna former för var de skall publicera sig då de inte på samma sätt som t.ex. naturvetare kan få draghjälp av seniora forskare. Bibliometriska mätningar passar således inte humaniora för närvarande. En av Sveriges mest framstående experter på bibliometri, professor Olle Persson, beskriver *Web of science* så här:

Databasen täcker den mesta publiceringen inom naturvetenskap, teknik och medicin, men speglar långt ifrån den samlade forskningen inom det humanistiska och samhällsvetenskapliga områ-

det. Något som humanister och samhällsvetare borde ändra på.²

Det är alltså upp till oss humanister att själva skapa förutsättningar för att våra tidskrifter kommer in i databaser för att kunna mätas på samma sätt, men steget dit är långt. Inte minst det faktum att humanister i större utsträckning än forskare från andra vetenskapsområden skriver på sitt modersmål försvårar arbetet. Olle Persson menar att här måste en förändring ske "Redan på forskarutbildningen skulle forskarstuderande inom humaniora och samhällsvetenskap få lära sig att skriva vetenskapliga artiklar på engelska."³

Att hur vi publicerar oss är och fortsättningsvis kommer att vara en viktig faktor i kvalitetsbedömningar råder inget tvivel om. Vi måste publicera oss rätt för att bli synliga, och hur vi anpassar oss spelar en viktig roll i hur svensk humanistisk forskning kommer att lyckas i framtida internationella bedömningar. Det är således viktigt att humanistiska fakultets- och institutionsledningar uppmuntrar och leder sina forskare mot mera strategiska publiceringsrutiner. Publicering är inte den enda bedömningsgrunden för vetenskaplig kvalitet inom humaniora, men dock en mätbar faktor som därför får en viktig roll.

Den humanistiska fakultetsledningen vid Umeå universitet har utarbetat ett kvalitetsbaserat resursfördelningssystem som utgör grunden för hur trettiofem procent av fakultetsanslaget skall fördelas. Resurssystemet bygger på två faktorer, dels hur fakultetens forskare publicerat sig, dels hur de dragit in externa medel. När det gäller publiceringar bygger systemet på en poängfördelning där monografier ger mest poäng, därefter vetenskapliga artiklar. Tilläggs-poäng ges för huruvida

texterna är utgivna med internationell spridning, samt om de undergått ett peer review-förfarande (sakkunnighetsförfarande). Fakulteten belönar således strategisk publicering. Trots vissa barnsjukdomar har systemet visat sig vara framgångsrikt och hanterbart. I år tilldelas tjugo forskare vid fakulteten medel efter att de rangordnats efter dessa kriterier.

Något som dock framgår efter en analys av ansökningarna till den kvalitetsbaserade resursfördelningen och av en överblick över forskarna vid fakultetens publikationer är att tydliga publiceringsstrategier saknas. Orsakerna till detta kan vara många, och jag har inte för avsikt att kritisera hur man publicerar sig, istället vill jag föra fram argument för att vi humanister skall publicera oss mer internationellt och på engelska.

STRATEGIER FÖR PUBLICERING

När humanister skall publicera sina forskningsresultat föregås detta av flera val. Monografi eller artikel? Svenska eller engelska? Att skriva en monografi har inom en stor del av humaniora tidigare ansetts som det mest meriterande. Inom vissa humanistiska vetenskapsområden har man publicerat monografin på förlag och på så sätt nått en större publik, inom andra har man publicerat sig i olika universitetsbaserade skriftserier. Att publicera sig i monografiform har inom humaniora en lång historia vilket givit publiceringsformen ett egenvärde i sig. Monografin erbjuder utrymme för reflektion, längre bakgrundsbeskrivningar, mer detaljerad diskussion och ett fördjupande resonerande kring resultat. Har en forskare många monografipubliceringar skapar detta också personlig prestige inom

den humanistiska akademien. Problemet med monografier är egentligen den tid det tar att färdigställa dem vilket innebär att resultaten sällan är dagsaktuella då de publiceras. Andra problem kan vara de ofta små tryckvolymerna som gör att vissa monografier blir svåråtkomliga för andra forskare.

Flertalet humanistiska monografier skrivs på svenska. Detta innebär att resultaten inte kommer den internationella forskningsvärlden till del. Viktiga forskningsresultat publicerade på svenska i monografier blir osynliggjorda vilket är olyckligt.⁴

Jag menar att humanister även fortsättningsvis skall publicera sig i monografier men inte enbart. Väljer man att skriva en monografi bör man också inom projekt o.d. avsätta tid till att internationalisera sina resultat genom att sträva efter att också publicera sig i artikelform på engelska. Vidare bör man försöka publicera sig i sådana skriftserier som är nationella. Institutionsspecifika skriftserier riskerar att inte nå ut, och om de inte gör det så finns de inte.

Vid publicering i artikelform uppstår två ytterligare strategiska val. Återigen, vilket språk skall man skriva på – svenska eller engelska (alternativt på något annat större språk)? Dessutom, vilken typ av tidskrift vill man nå ut i – en tidskrift som använder sig av ett peer review-förfarande eller ej?

Om vi först ser till den andra frågan menar jag att oavsett vilket språk man väljer att skriva på bör man eftersträva att bli publicerad i vetenskapliga tidskrifter som använder sig av ett peer review-förfarande. Den, ofta anonyma, granskningen av artikeln borgar då för kvalitet. Man har genom att passera ett kritiskt nålsöga nått ut med sina resultat, forskningen är accep-

terad inom vetenskapsfältet, och det finns garantier för att den håller hög nivå. Att inte publicera sig på detta sätt är att vara orättvis mot sin egen forskning; den tid och kraft som man satsat är värd att legitimeras. Peer review-granskade artiklar är även mer meriterande, och bör ge positiv respons även vid andra typer av sakkunnighetsförfaranden, t.ex. för olika typer av forskartjänster.

Andra problem som brukar nämnas i debatten är att vissa vetenskapsområden saknar internationella tidskrifter att publicera sig i. Detta är i så fall allvarligt, men något som forskarna själva måste ta ansvar för att förändra. En möjlig lösning är att skapa fler *open access*-tidskrifter som grundar sig på sakkunnighetsförfaranden för publicering.⁵ Det är en publiceringstyp som ännu inte fullt accepterats bland humanister, men som jag menar är nödvändig för att fler forskare ska kunna publicera sig internationellt.

Men att skriva på engelska innebär givetvis problem för den som inte har engelska som modersmål. Vi kan vanligen inte uttrycka oss lika säkert eller elegant, det kan vara svårt att hitta rätt stilnivå, och det kan vara svårt att argumentera för sin sak. Har man inte engelska som modersmål kommer man automatiskt i underläge i en konkurrens med engelsktalande. Detta problem ligger på individnivå och kan inte bortses från. Ett sätt att råda bot på detta är att arbeta för en europeisk variant av engelska som *lingua franca* ("euro-engelska", i likhet med *Indian English* eller *Nigerian English*). Euro-engelska skulle kunna fungera som identitetsmarkör, man låter som den man är och inte som en infödd engelsktalande. En acceptans av euro-engelska skulle göra konkurrensen mellan forskare med olika modersmål mer rättvis. Idag finns dock

inget institutionaliserat bruk av engelska som lingua franca, även om gemensamma drag för språkbruket möter i muntlig interaktion mellan talare av engelska med olika bakgrund. Möjligheten till en mer statusfylld euro-engelska finns, speciellt om man ser till den skrivna icke-engelskan i elektroniska medier (e-post, bloggar m.m.), och kanske även om man ser till andra vetenskapsområden som naturvetenskapen.⁶

Innehållet hävdas ibland också som styrande vid språkvalet. Vissa menar att humanister ofta skriver om lokala ämnen som inte går att förklara på något annat språk än svenska, alternativt saknar ämnet intresse för en internationell publik. Sådana argument mot att skriva på engelska håller inte. Återigen gör vi oss själva orättvisa, våra forskningsområden måste kunna presenteras för en internationell publik, och det går även att göra lokala forskningsfrågor intressanta. Det handlar om viktning i en artikel – att lyfta fram det unika genom att placera det på en generell nivå, att göra korta jämförelser med kontinentalt material, och att visa på särarten. Här tror jag man kan finna olika lösningar, åtminstone i en artikel. Lyckas vi inte nonchaleras den internationella publiken, och vi nedvärderar vår egen forskning.

En allvarlig farhåga med att också humanister i större utsträckning börjar publicera sig på engelska ligger på nationell nivå. Svenska språket riskerar att utarmas om vi inte kan utföra forskning på vårt eget språk. Man brukar tala om domänförluster, vilket innebär att ett språk inte längre kan användas inom en viss språksituation. Detta leder i värsta fall till ett samhälle där sociala klyftor förstärks av språkklyftor,⁷ vilket givetvis måste undvikas. Idealiskt ser jag framför mig en form

av parallellspråkighet som innebär att inom centrala samhällsområden, t.ex. forskning, byggs system upp i vilka svenskan och engelskan kan användas parallellt. Alltså, forskningsrapporter skall skrivas på både engelska och svenska – kanske i olika forum, en svensk monografi vars viktigaste resultat presenteras för en internationell publik i en engelskspråkig vetenskaplig peer review-tidskrift. Olika vetenskapsområden behöver bli parallellspråkiga från olika håll, humanister mot engelskan, naturvetare mot svenskan etc.⁸ I den bästa av världar innebär detta att Sverige får fler flerspråkiga forskare.

VI HAR ALLT ATT VINNA

Men vad vinner vi med att skriva på engelska i större utsträckning än idag? Enligt mig tre saker: för det första *synlighet*, genom att publicera svenska humanistiska forskningsresultat på engelska blir både vår forskning och vi själva sedda och uppmärksammade internationellt. Även lokala ämnen med generell räckvidd lyfts fram och tar plats i internationell debatt. Svenska forsknings- och sakfrågor uppmärksammas och kan utsättas för komparation med internationellt material på bred front. Detta höjer i sin tur statusen på svensk humanistisk forskning och möjliggör innovativ forskning.

För det andra blir våra forskningsresultat *spridda* geografiskt. Detta innebär att svenska humanisters forskning blir synlig utanför landets gränser vilket i förlängningen möjliggör för svenska humanister att bli mer efterfrågade i EU-projekt, som gästforskare etc. Artiklar publicerade i internationella tidskrifter skapar även ingångar till större och tyngre forskningsnätverk. Via internationalisering höjs också

statusen för humanistisk forskning i samhället, vilket kan leda till en mer gynnsam fördelning av statliga forskningsmedel för humanistisk del.

För det tredje stärks vår akademiska *meritering* och i förlängningen våra nationella forskningsmiljöer. Fler publikationer i internationella tidskrifter ökar svenska humanistiska forskares anställningsbarhet också utanför Norden. Svenska humanister kan lättare konkurrera med forskare från övriga världen. När sedan dessa forskare återkommer till Sverige har de med sig nya kontaktnät, samt impulser från andra miljöer; faktorer som kan användas för att stärka våra lärosäten och öppna dörrar för andra unga forskare.

SATSA PÅ SPRÅKGRANSKNING

Men som ovan nämnts är det fortfarande ingen självklarhet att humanister publicerar sina resultat på engelska, vilket det är för t.ex. naturvetare och medicinare, och snart också för samhällsvetare. Vad beror det på? Är vi humanister sämre på engelska än naturvetare? Nej, givetvis inte, men kraven på god och stilfull engelska brukar hävdas väga tyngre för humanister.

Naturvetenskapen brukar betecknas som en nomotetisk vetenskapsgren, medan humaniora ses som en idiografisk. Termerna nomotetisk och idiografisk är tagna från filosofen Wilhelm Windelband som såg det nomotetiska som grundat på vad Kant menade var en tendens till att generalisera – ett strävande efter att härleda lagar som förklarar objektiva fenomen; och det idiografiska som grundat på vad Kant menade var en tendens till att specificera – ett strävande efter att förstå betydelsen av kontingenta, accidentala och

ofta subjektiva fenomen. I nomotetisk forskning kommenterar språket resultat, i idiografisk konstituerar språket resultat.⁹ Härefter ligger sannolikt orsaken till de olika vetenskapsgrenarnas språkval. Det finns alltså en naturlig bakgrund till varför man ställer högre krav på en humanists språkbruk jämfört med en naturvetares. Farhågan att humanister oftare refuseras p.g.a. språkbrister har också uppmärksamats av ledande vetenskapliga tidskriftsredaktioner. Philip Shaw är professor i engelsk språkvetenskap och nämner i en färsk debattartikel *Academy of Management Journals* anvisningar för sina sakkunniga:

Non-English Native Authors: Occasionally you will be asked to review submissions from authors whose native language is not English; in those cases, it will also be important for you to distinguish between the quality of the writing and the quality of the ideas that the writing conveys. *These may be good even if they are not expressed well.*¹⁰

Det som således krävs i nästa steg, efter att vi blivit accepterade – om den vetenskapliga tidskriften är lika lyhörd som *Academy of Management Journal* – är att det finns möjlighet till språkgranskning. Och här behöver vi experthjälp vilket är kostsamt. Vi måste alltså arbeta för att svenska universitet och forskningsråd ger möjlighet till humanistiska forskare att enkelt söka ekonomiskt stöd för professionell språkgranskning. Härigenom kan många dörrar öppnas ut i den internationella forskningsvärlden. Språkgranskaren Thomas Lavelle ställer upp fyra förslag på hur en effektiv och vägvinnande språkgranskning skall åstadkommas

Stöd långsiktigt samarbete mellan författare och granskare – förtrogen bekantskap löser många problem och minimerar risk för mot-sättningar och osäkerhet.

Undvik heltidsarbetande granskare/översättare – den som själv skriver akademisk prosa för en akademisk läsekrets har större förståelse för att fungera som länk mellan författare och läsekrets.

Medel till språkgranskning – språkgranskare måste betalas för sin kompetens, och detta ger möjligheterna för författarna att ställa krav på granskningen.

Uppmuntra utbildning av engelska språkgranskare – utbildning skulle skapa en meta-diskurs om professionell engelsk språkgranskning vilket skulle främja en högre grad av språklig enhetlighet.¹¹

Lavelles tankar är väl motiverade och som jag tror, avgörande. Vi kan helt enkelt inte – så länge det inte finns någon accepterad engelsk lingua franca – skriva som infödda engelsktalare, men detta betyder inte att vår forskning inte platsar internationellt.

Det vi som skandinaviska forskare har problem med när det gäller att skriva på engelska enligt en undersökning gjord av Handelshøjskolen i Århus är: visa vad som är nytt i forskningen, visa förhållandet till tidigare forskning, återge de empiriska resultaten, utarbeta inledningen, diskutera resultat och teori, skriva slutsatsen, finna ord och begrepp, sammanhanget på meningsnivå och stilen.¹² Det vill säga i stort sett allt utom själva textdispositionen. Detta är allvarligt och ett stort handikapp. Vi måste överbrygga detta för att kunna nå ut med vår forskning och här måste pengar satsas. Pengar som kommer att återbetalas med större synlighet av svensk humanistisk forskning.

VISA ATT SVENSK HUMANISTISK FORSKNING HÅLLER HÖG KVALITET

Som framgått ovan kräver således dagens akademiska miljö kvalitet, därför måste vi strategiskt utveckla både undervisning

och forskning efter nya explicita krav vilka kan kännas främmande för den traditionella humanistiska akademien. I detta bidrag har jag främst diskuterat hur viktigt det blir med tydliga humanistiska publiceringsstrategier i den framtida akademien. Oavsett om vi vill det eller ej kommer vår forskning att mätas och granskas efter kvantitativa nyckeltal. Därför bör vi, förutom att fortsätta producera monografier, i större utsträckning än tidigare publicera våra resultat i vetenskapliga tidskrifter med högt renommé, dvs. i sådana tidskrifter som använder sig av ett peer review-förfarande. Härigenom vinner vår forskning legitimitet, och i förlängningen kan vi bygga upp databaser som på ett rättvisare sätt kan beskriva humanistisk forskning bibliometriskt, humanister mäts på humanisters villkor.

En annan faktor i kritiken mot humaniora är att vi publicerat oss för litet internationellt. I framtiden måste vi därför eftersträva att publicera oss mer på engelska. Härigenom blir vår forskning mer synlig, mer spridd och mer meriterande, vilket ger positiva bieffekter som att svenska humanistisk forskning i högre utsträckning blir intressant utanför landet.

Vi bör även kämpa för fler möjligheter att söka medel för språkgranskning. Eftersom humanistiska forskningsresultat konstitueras av den språkliga utformningen blir språket avgörande för att vi ska nå ut. Som icke infödda engelsktalande får vi problem med att uttrycka oss, våra spännande och viktiga resultat riskerar att döljas bakom språkbarriärer. Detta kan inte accepteras utan här måste medel- och anslagsutdelare ta sitt ansvar.

Lyckas vi med att sätta upp strategiska publiceringsmål är jag övertygad att den svenska humanistiska forskningen i framtiden kommer att fortsätta röna stora och

välförtjänta framgångar på den internationella scenen.

NOTER

- ¹ Det finns också många sätt att fuska med citeringar. Ett flertal exempel på hur detta går till omtalas i Zoe Corbyns artikel "Researchers may play dirty to beat REF", *Times Higher Education* 22 april 2008 (www.timeshighereducation.ci.uk).
- ² Jessica Rydén, "Bibliometri – kvalitetsmått som bör användas med måtta", *Forska* 2006, nr 3.
- ³ Ibid.
- ⁴ Inom mitt eget område märks t.ex. att medeltida svenska översättningar av latinska verk saknas i internationella översikter där samma text, men på tyska, engelska, isländska, franska etc. finns med, p.g.a. att de svenska verken inte är omtalade utanför det svenska språkområdet.
- ⁵ Enligt Berlinerdeklarationen 2003 betyder Open Access (OA) "immediate, permanent, free online access to the full text of all refereed research journal articles". (http://www.zim.mpg.de/openaccess-berlin/berlin_declaration.pdf).
- ⁶ Resonemanget utgår från Philip Shaw, "Engelska som lingua franca och som internationellt vetenskapsspråk", *Vetenskapsengelska – med svensk kvalitet?*, red. Erland Jansson. Språkrådet 2008.
- ⁷ Om domämförluster, se t.ex. Olle Josephson, "Engelskan i 2000-talets Sverige", *Engelskan i Sverige, Språkval i utbildning, arbete och kulturliv*. Svenska språknämnden 2004, s. 12ff.
- ⁸ Om parallellspråkighet, se t.ex. Olle Josephson, *Ju. Ifrågasatta självklarheter om svenskan, engelskan och alla andra språk i Sverige*. Norstedts 2005, s. 153ff. Olle Josephson, "Parallellspråkighet", *Språkvård* 2005, nr 1. Sigbrit Franke, "Vetenskap på flera språk – utmaningar för svensk forskning och forskarutbildning", *Veten-*

skapsengelska – med svensk kvalitet?, red. Erland Jansson. Språkrådet 2008.

- ⁹ Philip Shaw, "Engelska som lingua franca och som internationellt vetenskapsspråk", *Vetenskapsengelska – med svensk kvalitet?*, red. Erland Jansson. Språkrådet 2008, s. 25.
- ¹⁰ Ibid., s. 29. Min kursivering.
- ¹¹ Thomas Lavelle, "Svensk forskning på engelska: en språkgranskarens reflektioner", *Vetenskapsengelska – med svensk kvalitet?*, red. Erland Jansson. Språkrådet 2008, s. 50f.
- ¹² Philip Shaw, "Engelska som lingua franca och som internationellt vetenskapsspråk", *Vetenskapsengelska – med svensk kvalitet?*, red. Erland Jansson. Språkrådet 2008, s. 26.

SUMMARY

Strategies of Publications and Scientific Quality in Humanistic Research

This article discusses how humanistic research in Sweden can continue to establish exciting results in a new academic climate. During the last years, Swedish universities have been forced to adapt themselves to a harder economic climate where the distribution of funds has been linked to quantitative surveys of quality. This has been hard and has had implications on nearly everything, for example on how we present our results in editions that can undergo a bibliometric survey. In Sweden, humanistic scholars often have published their results in monographs, written in Swedish. This will not change, but in the article, I argue that we also must present our research in international peer review magazines. This is important because of at least three things, first, our results become more visible, second, our results become more widely available, and third, our academic qualifications become more strengthened. But if this will be reality, there must be an easier way to review the language as English is not our mother-tongue.